

รูปแบบและขั้นตอนการขับเคลื่อน ร่างพระราชบัญญัติ

การจดทะเบียนคู่ชีวิต ในประเทศไทย

Forms and Procedures Driven Bill of Same-sex Marriage in Thailand

บารมี พานิช¹ สุพรรณณี ไชยอำพร²

¹นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพัฒนาสังคม
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

²รองศาสตราจารย์ประจำคณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

¹khunden@msn.com

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอการศึกษา รูปแบบและขั้นตอนการขับเคลื่อน ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต ในประเทศไทย โดยเป็นการศึกษาถึงกิจกรรมการผลักดันกฎหมาย ว่าด้วยการสมรสของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ที่มีอยู่เป็นจำนวนมากในประเทศไทย ให้ได้รับสิทธิประโยชน์จากการจดทะเบียนสมรสได้ตามกฎหมายเทียบเท่าคู่สมรสต่างเพศ โดยเน้นศึกษาถึงความเป็นไปได้ในการนำแนวคิดกฎหมายดังกล่าวมาใช้จริงในสังคมไทย โดยศึกษาผ่านผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญจำนวน 25 รายที่มีความสำคัญในการขับเคลื่อนกฎหมายการสมรสของบุคคลเพศเดียวกันอย่างเป็นรูปธรรม โดยการศึกษาเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้หลักการสะท้อนเทียบกับแนวคิด ทฤษฎีควบคู่กับบริบทประกอบ ผลการศึกษาพบว่า เป็นลักษณะการประกอบกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกฎหมาย ในระดับการขับเคลื่อนตามรูปแบบสันติวิธี กล่าวคือมีในระดับประเทศ โดยยึดหลักการและเหตุผลทางกฎหมาย ไม่มีการใช้ความรุนแรงและเคารพระเบียบแนวทางการจัดทำกฎหมายตามข้อกำหนดของรัฐธรรมนูญ จากการศึกษาที่มีความเป็นไปได้มากที่จะมีผลบังคับใช้จริงในประเทศไทย โดยมีบริบทของจารีตประเพณี ศาสนาและวัฒนธรรมเข้ามามีอิทธิพลต่อกฎหมายฉบับนี้เป็นอย่างมาก

คำสำคัญ การขับเคลื่อน ผู้มีความหลากหลายทางเพศ เพศเดียวกัน การสมรส

Abstract

This article presents a study of form and process driven. The draft law registered in the partner country. The activity pushed the legal marriage of persons of diverse sexual. Many in Thailand To receive welfare benefits of marriage under the law as heterosexual couples. To study the possibility. Introducing the concept of same-sex marriage law. Effective in Thailand. Properties and Methods There are a number of important data, 25 cases are important in the workplace. To propel law The marriage of persons of the same sex, literally. This research focuses on the analysis of data using reason. Comparison with theoretical concepts and scenarios. The

results showed that the activity. To encourage a change in the law Event-driven peace process in the country.Principles and legal reasons No violence and respect the rule of law. The final result is going to be very effective in Thailand. The customary Religion and Culture Influence this legislation is very serious.

Keywords: drive, sexual harassment , Same-sex, Marriage

บทนำ

การมีสัมพันธภาพทางเพศของบุคคลที่รักเพศเดียวกัน มีหลักฐานมากมายซึ่งแสดงว่าการรักเพศเดียวกันนั้นเป็นเรื่องธรรมชาติไม่เพียงปรากฏในสังคมมนุษย์ แม้แต่สัตว์หลายชนิดก็เลือกคู่ครองเพศเดียวกัน และใช้ชีวิตอยู่ด้วยกันอย่างรักใคร่ มนุษย์ในสมัยโบราณเองก็มีการจับคู่ ชายกับชาย หรือ หญิงกับหญิง กันเป็นปกติ เช่นในยุคกรีก-โรมัน การคบกันของคู่รักเพศเดียวกันนั้นมักกันอย่างเปิดเผย ยอมรับได้ ถือเป็นธรรมชาติ และยิ่งไปกว่านั้น บางครั้งยังถือว่ารักเพศเดียวกันนั้นเป็นการแสดงความรักที่สูงส่งกว่าความรักธรรมดาเสียด้วยซ้ำ (อุดมศิลป์ แสงศรีนาม,2528 :98) ต่อมาในยุคคริสตศาสนาเพื่อฟื้นฟูในกลุ่มดินแดนยุโรป ความหลากหลายทางเพศกลายเป็นเรื่องต้องห้ามและผิดจารีต ซึ่งเกิดจากการตีความพระคัมภีร์กันไปต่าง ๆ นานา ในยุคปัจจุบัน แม้แต่ในเขตศาสนาเคร่งครัดเช่นคาทอลิก พระสันตะปาปาก็ยังได้ออกมายอมรับว่าการรักเพศเดียวกันไม่ใช่เรื่องผิดจารีตศีลธรรม แม้แต่ในเขตเอเชีย หลายประเทศก็ยังไม่ได้ให้การยอมรับทางสังคมของบุคคลที่รักเพศเดียวกัน เหตุเพราะมีบริบทของค่านิยมทางศาสนา ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมมากมาย ที่ไม่ยอมรับในความรักของบุคคลเพศเดียวกัน และมีการตีตราว่าผิดแปลกจากบรรทัดฐานทางสังคม ที่มักยอมรับเฉพาะคู่รักชายหญิง เท่านั้น แต่ในความเป็นจริง ไม่ว่าจะยุคสมัยใด มีสังคม ศาสนาและวัฒนธรรมอย่างไรก็ตาม เรื่องของความรักนั้นปรากฏเป็นข้อเท็จจริง ที่มีหลักฐานชี้ให้เห็นว่า ความรักนั้นไม่ใช่เรื่องเฉพาะของบุคคลสองเพศ หากแต่เป็นเรื่องของบุคคลสองคนที่มีความรักต่อกัน จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่สังคมโลกได้ให้ความสำคัญของสิทธิประโยชน์ จากการสมรสของบุคคลรักเพศเดียวกันมาอย่างต่อเนื่อง

ในอดีตที่ผ่านมาสังคมโลกหลายประเทศได้มีการถกเถียงหรือวิพากษ์ถึงแนวคิดในเรื่องของการมีสัมพันธภาพทางเพศและการใช้ชีวิตคู่ร่วมกันระหว่างบุคคลเพศเดียวกัน (same – sex relationships) โดยประเทศประชาธิปไตยหลายประเทศมองว่าการเปิดโอกาสให้แก่บุคคลเพศเดียวกันมีสัมพันธภาพทางเพศและการใช้ชีวิตคู่ร่วมกันนั้น ถือเป็นสิทธิสภาพส่วนบุคคลที่ประชาชนพึงมีได้ (right to privacy of people) โดยที่รัฐไม่มีสิทธิยุ่งเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของบุคคลในขณะเดียวกันนั้น ภาครัฐสมควรต้องส่งเสริมสิทธิของประชาชนเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเลือกที่จะแสดงออกหรือมีสัมพันธภาพทางเพศ รวมไปถึงการใช้ชีวิตคู่ ด้วยเหตุนี้ รัฐที่เป็นประชาธิปไตย ที่บุคคลมีสถานภาพเทียบเทียมกัน จึงจำเป็นต้องเสาะแสวงหา นโยบายสาธารณะและมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมสิทธิของประชาชนที่จะเลือกดำเนินชีวิตตามการแสดงออกทางเพศและรสนิยมทางเพศที่พึงปรารถนา รวมไปถึงสิทธิในการตัดสินใจใช้ชีวิตคู่ร่วมกันระหว่างบุคคลเพศเดียวกันภายใต้เสรีภาพโดยชอบธรรม เพื่อการเลือกและตัดสินใจของตนด้วยความเสมอภาค (equality) ที่รัฐไม่ควรเลือกปฏิบัติต่อบุคคลที่รักหรือต้องการใช้ชีวิตคู่ระหว่างบุคคลเพศเดียวกัน

ดังนั้น ในการจัดทำกฎหมายว่าด้วยการสมรสระหว่างบุคคลเพศเดียวกัน รัฐจึงจำเป็นต้องหา มาตรการทางกฎหมายเพื่อรับรองหรือคุ้มครองเสรีภาพและความเสมอภาคของบุคคลเพื่อให้ประชาชนสามารถมี สิทธิในการเลือกที่จะแต่งงานระหว่างบุคคลเพศเดียวกันได้โดยไม่มีการขวางกั้นของกฎหมาย ตัวอย่างเช่น การให้ สิทธิแก่ประชาชนโดยเปิดโอกาสให้บุคคลเพศเดียวกันที่ต้องการจะสมรสและใช้ชีวิตคู่อยู่ร่วมกันอย่างเปิดเผย ภาคภูมิใจต่อสาธารณะ สามารถจดทะเบียนสมรสได้โดยมีกฎหมายครอบครัว (registration of civil partnerships) รวมไปถึงกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของชีวิตสมรสรับรองไว้ อนึ่งกฎหมายว่าด้วยการสมรส ระหว่างบุคคลเพศเดียวกันในหลายประเทศถือเป็นมาตรการที่สำคัญประการหนึ่งที่เป็น การป้องกันการเลือก ปฏิบัติ (discrimination) ต่อผู้มีรสนิยมทางเพศแบบรักเพศเดียวกันและผู้ที่ต้องการจะใช้ชีวิตคู่ร่วมระหว่างผู้มีเพศ กำเนิดที่เหมือนกัน

อย่างไรก็ตามในกลุ่มสังคมที่ยังมีความเชื่อ ค่านิยม ที่เน้นรูปแบบการมีคู่ชีวิตในแบบตามปกติที่ได้รับการ ยอมรับ คือระหว่างเพศหญิงและชาย ย่อมเป็นอุปสรรคต่อการผลักดันขับเคลื่อนให้เกิดกฎหมายการใช้ชีวิตคู่ใน เพศเดียวกัน และนำมาปฏิบัติใช้ แม้จะมีความผ่อนคลายในการยอมรับ แต่เป็นที่น่าสงสัยว่า แนวคิดที่ผ่อนคลาย ยอมรับเรื่องกลุ่มของบุคคลผู้มีเพศสภาพที่ไม่ตรงกับเพศกำเนิดที่มากขึ้น จะสามารถเป็นที่ยอมรับ และมีทัศนะ ทำที่ในการร่วมมือต่อการผลักดันกฎหมาย และเมื่อกฎหมายสามารถนำมาปฏิบัติใช้ได้นั้น จะมีทัศนะตลอดจน ผลกระทบที่จะมีขึ้นต่อสภาพสังคมและกลุ่มบุคคลดังกล่าวอย่างไรต่อไป จากสภาพการณ์ดังกล่าวจึงเป็นเหตุผล หลักสำคัญถึงการศึกษารูปแบบและขั้นตอนการขับเคลื่อนร่างกฎหมายการสมรสของบุคคลเพศเดียวกันใน ประเทศไทย ให้เป็นประโยชน์ต่ออนาคตของกลุ่มประชากรที่ไม่ได้รับสิทธิประโยชน์จากกฎหมายการสมรสของ ประเทศไทยมาอย่างยาวนาน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบและขั้นตอนการขับเคลื่อน ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต ในประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาทัศนะต่อการนำกฎหมาย ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต ของประชาชนในสังคมไทยมาใช้ เป็นกฎหมายจริง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

จากการศึกษารูปแบบและขั้นตอน การขับเคลื่อนร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต ในประเทศ ไทย จะสามารถทำให้ทราบถึงทัศนะของการนำร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิตมาใช้ในแง่ของความ จำเป็นทางสังคม ความพร้อม การยอมรับ และบทบาทของภาครัฐที่มีอิทธิพลต่อการนำกฎหมายมาบังคับใช้อย่าง เป็นทางการในประเทศไทย ซึ่งสอดคล้องต่อค่านิยมในการใช้ชีวิตคู่ทางเลือกแบบใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย โดย ข้อค้นพบและข้อมูลที่ได้จากการศึกษา สามารถนำไปใช้เป็นประโยชน์ทั้งในการศึกษาเพื่อความเข้าใจต่อสังคม และทางปฏิบัติแก่ผู้ที่สนใจศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้องอันหลากหลายได้

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดการเบี่ยงเบนทางสังคม (social deviations)

การเบี่ยงเบนทางสังคมเป็นแนวความคิดที่ถือเป็นความประพฤติก่อนในกลุ่มหนึ่งพิจารณาแล้วเห็นว่าเป็นอันตราย ไม่เหมาะสม ต้องเอาผู้กระทำผิดมาลงโทษ (ประสาท หลักศิลา, 2535, น.14) ประสาท หลักศิลา อธิบายความหมายของ “พฤติกรรมที่เบี่ยงเบน” ไปจากปกติว่าหมายถึง “พฤติกรรมที่ไม่สอดคล้องกับระเบียบประเพณี” หรือปทัสถานอันเป็นที่คาดหมายกันว่า คนทั้งหลายในสังคมพึงปฏิบัติให้ได้อย่างนั้นและหากพฤติกรรมเบี่ยงเบนนำสิ่งเสื่อมเสียมาให้สังคม เป็นเรื่องที่รุนแรงผิดวิถีประชา จาริตประเพณีก็จะนำกฎหมายเข้ามาลงโทษ (ชลธิชา ศาลิคุปต์, 2532, น. 9) ลักษณะของความเบี่ยงเบนดังกล่าว จึงเป็นลักษณะของจาริตประเพณีที่ขัดต่อระบบสังคม ที่มีเฉพาะชาย และหญิง เป็นหลักเท่านั้น ความเบี่ยงเบนที่เกิดกับบุคคลที่รักเพศเดียวกันจึงเป็นเรื่องที่สังคมมีการมองในลักษณะของภาวะความเบี่ยงเบนทางสังคม ซึ่งการเรียกร่องสิทธิในการจดทะเบียนคู่ชีวิต ก็บ่งชี้ว่าสังคมยังไม่เข้าใจถึงความต้องการที่แท้จริงของกลุ่มบุคคลดังกล่าวที่ได้ทำการออกมาเคลื่อนไหวต่อสู้กับเรื่องนี้

ในการศึกษารูปแบบและขั้นตอนการขับเคลื่อน ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิตของประเทศไทยนี้ นับว่าเป็นเรื่องใหม่ในสังคมไทยที่แม้ไม่ได้ผิดกฎหมาย แต่เป็นการทำทาย กฎเกณฑ์แบบเดิม ที่การสมรสของบุคคลนั้น ไม่ว่าจะยุคสมัยใดต้องเกิดขึ้นระหว่างบุคคล ซึ่งต้องเป็นหญิง หรือ ชาย เพียงเท่านั้น การศึกษาครั้งนี้อยู่ในข่ายพฤติกรรมความเบี่ยงเบนทางสังคม จึงมีอิทธิพลอย่างมากที่จะสามารถศึกษาถึงกระบวนการเรียกร่องสิทธิทางสังคมของกลุ่มบุคคลที่มีรสนิยมและความต้องการสมรสกับบุคคลเพศเดียวกัน ได้อย่างถูกต้องตามกฎหมายในครั้งนี้ได้

แนวคิดว่าด้วยการเป็นชายขอบ (marginalized)

แนวคิดว่าด้วยการเป็นชายขอบนั้น จะแสดงให้เห็นว่าถ้าหากสังคมไทยต้องการเห็นการต่อสู้ของคนชายขอบ แสดงพลังของความเป็นมนุษย์และพลังสร้างสรรค์อย่างแท้จริง จะต้องช่วยกันขจัดเงื่อนไขปิดกั้นต่างๆ ที่แฝงอยู่ในโครงสร้างของสังคม ไม่ว่าจะเป็นวิถีคิดเชิงเดี่ยวในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะความคิดเกี่ยวกับสิทธิตลอดจนโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่บิดเบือน (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552) เพราะเงื่อนไขเหล่านี้ล้วนแต่ก่อให้เกิดผลด้านลบโดยไม่ได้ตั้งใจเสมอ อีกทั้งยังทำให้เกิดความเข้าใจผิด จนมักกล่าวโทษคนที่ตกเป็นเหยื่อทั้งหลายว่าเป็นต้นเหตุของปัญหาต่างๆ ในสังคม ยิ่งไปกว่านั้นยังกลายเป็นเสมือนเส้นผมที่บังภูเขา ซึ่งปิดกั้นสายตาของตนเองไม่ให้สนใจในการแสวงหาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหา ทั้งนี้เพราะสาเหตุที่แท้จริงก็คือส่วนหนึ่งของเงื่อนไขที่ปิดกั้นเหล่านั้นนั่นเอง(คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2546)

แนวความคิดว่าด้วยการเป็นชายขอบสามารถอธิบายเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจต่อสถานการณ์ของการเลือกปฏิบัติทางสังคมและการเข้าไม่ถึงสิทธิทางกฎหมายของผู้มีความหลากหลายทางเพศ ที่ยังไม่มีกรรับรองที่เป็นทางการ และอาจเป็นกลุ่มคนชายขอบทางกฎหมายของไทย แนวความคิดว่าด้วยการเป็นชายขอบ ยังแสดงถึงการมองของสังคมต่อรูปแบบและขั้นตอนการขับเคลื่อน ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต ก็มีการมอง

บุคคลกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ ซึ่งสามารถอธิบายและสนับสนุนการศึกษาถึงรูปแบบและขั้นตอนการขับเคลื่อน ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต ครั้งนี้ได้เป็นอย่างมากอีกทั้ง สามารถตอบวัตถุประสงค์ของการศึกษา เพื่อศึกษาการให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ตามเพศสภาพ ตลอดจน ทศนคติและมุมมองของสังคมไทยที่มีต่อบุคคลที่รักใคร่ในเพศเดียวกัน และมีความต้องการสิทธิที่เท่าเทียมทางกฎหมาย

แนวคิดสิทธิมนุษยชน (human rights) และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย(constitution of the kingdom of Thailand)

แนวคิดสิทธิมนุษยชนมีความสำคัญในฐานะที่เป็นอารยธรรมโลก (world civilization) ของมนุษย์ที่พยายามวางระบบความคิดเพื่อให้คนทั่วโลกเกิดความตระเล็กรู้ คำนึงถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ตั้งแต่ยอมรับความเป็นมนุษย์ ศักดิ์ศรี ชาติกำเนิด สิทธิต่างๆที่มีพื้นฐานมาจากความชอบธรรม ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งสิทธิตั้งแต่กำเนิด โดยให้ความสำคัญกับคำว่าชีวิต (life) (ชะวัชชัย ภาติณฐ, 2548, น.3) นอกจากนี้แล้วสิทธิมนุษยชนยังมีความสำคัญในแง่ของการเป็นหลักประกันของความเป็นมนุษย์ (เสนห์ จามริก, 2546) สิทธิและเสรีภาพ และสถานะโลกปัจจุบันเรื่องของสิทธิมนุษยชนก็ไม่ใช่เรื่องประเทศใดประเทศหนึ่งเท่านั้น หากแต่เป็นเรื่องที่สังคมทั่วโลกต้องให้ความสำคัญ เพราะประเทศไทยในฐานะที่เป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ ผู้กพันตามพันธกรณีแห่งกฎบัตรสหประชาชาติ (จรัล ดิษฐาอภิชัย, 2550) และที่สำคัญเรื่องของสิทธิมนุษยชนยังได้ถูกนำไปใช้ในทางการเมือง เศรษฐกิจระหว่างประเทศ (กมลพล พลวัน, 2547, น. 2-3) ด้วยสาเหตุและความสำคัญดังกล่าวมาข้างต้นเราจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญในการศึกษาเรื่องสิทธิมนุษยชน เพราะมีความสำคัญทั้งในด้านสังคมโลกและการสร้างประชาธิปไตยในสังคมไทย

แนวคิดสิทธิมนุษยชนนั้นถือเป็นแนวคิดสำคัญอันเป็นที่มาของการจัดทำกฎหมายต่างๆทั่วโลกและมีอิทธิพลต่อการร่างและจัดทำรัฐธรรมนูญของราชอาณาจักรไทยเป็นอย่างดี เพื่อสร้างคุณประโยชน์สูงสุดอันเป็นสาธารณะต่อประชาชนในประเทศ สาระสำคัญของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 มาตรา 30 มีความชัดเจนอย่างยิ่งในเรื่องดังกล่าว และในขณะที่มีสภาพบุคคลก็เป็นสิ่งที่เพียงพอแล้วที่จะกำหนดให้บุคคลกลุ่มนี้มีสิทธิต่างๆได้ตามกฎหมาย ดังนั้นการกีดกันไม่ให้บุคคลรักเพศเดียวกันจดทะเบียนสมรสจึงถือว่าเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนของกลุ่มบุคคลเหล่านี้ ซึ่งพวกเขาต่างก็มีสิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติเช่นเดียวกับหญิงหรือชายปกติเหมือนกัน

เมื่อรัฐธรรมนูญของไทยกำหนดว่า ชายและหญิงมีสิทธิเท่ากันแล้วนั้น อำนาจในการเลือกคู่ครองย่อมมีอย่างสมบูรณ์ไม่ว่าจะเป็นเพศใดก็ตาม และสมควรจะได้รับสิทธิไม่แตกต่างจากคู่สมรสชายหญิงตามกฎหมายด้วย แต่เห็นได้อย่างชัดเจนว่าแม้รัฐธรรมนูญจะมีแนวคิดสิทธิมนุษยชนดังกล่าว แต่ก็ไม่ได้ให้สิทธิทางกฎหมายสำหรับบุคคลที่ประสงค์จะสมรสอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ปราบกฏการณ์ทางกฎหมายดังกล่าวจึงเป็นลักษณะที่ขัดต่อแนวคิดสิทธิมนุษยชน และรัฐธรรมนูญไทย ที่ไม่ได้บัญญัติถึงสิทธิดังกล่าวเอาไว้ จึงเป็นที่มาของการอธิบายว่าการที่กฎหมายไม่อนุญาตให้บุคคลเพศเดียวกัน สมรสได้ตามกฎหมายนั้น มีความขัดแย้งต่อการบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญเอง และจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขให้ถูกต้องตามรัฐธรรมนูญและแนวคิดสิทธิมนุษยชน

แนวคิดการขับเคลื่อนทางสังคม

แนวคิดการขับเคลื่อนทางสังคม(Social Movements) เป็นแนวคิดที่อธิบายถึงการเคลื่อนไหวทางสังคม (Social Movements) มีการให้นิยามความหมายแตกต่างกันออกไปซึ่งลักษณะพื้นฐานที่เห็นร่วมกันคือ ขบวนการทางสังคมเป็นปฏิสัมพันธ์ที่มีความต่อเนื่องและยั่งยืนระหว่างผู้มีอำนาจในสถาบันทางสังคมกับผู้ที่ท้าทาย ซึ่งแตกต่างจากกลุ่มผลประโยชน์และพรรคการเมือง เพราะขบวนการทางสังคมเป็นเรื่องราวของการระดมมวลชน (Tilly, 1985 อ้างใน ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2539)

ผาสุก พงษ์ไพจิตร (2545) ให้คำจำกัดความของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (Social Movements) ว่าเป็น การกระทำกรรวมหมู่ที่มีจุดมุ่งหมาย หรือมีผลเปลี่ยนแปลงสังคมในทางสร้างสรรค์ ในระยะเริ่มแรกผู้ร่วมขบวนการอาจจะมีหรือไม่มีจุดมุ่งหมายที่จะเปลี่ยนแปลงสังคมก็ได้ แต่เมื่อขบวนการมีความแข็งแกร่งมากยิ่งขึ้น มีการขยายตัวออกไปหรือมีความยั่งยืน ซึ่งอาจจะนำพาสู่การเปลี่ยนระบบค่านิยม (Values) สถาบัน (Institutions) และความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างกลุ่มสังคมต่างๆ หรือระหว่างรัฐกับประชาชนได้ โดยการเข้าร่วมขบวนการของประชาชน ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงตัวผู้เข้าร่วมได้เป็นสำคัญ รวมทั้งเป็นการกระตุ้นให้เกิดการตื่นตัวและจิตสำนึกทางการเมือง พร้อมไปกับการปรับเปลี่ยนโลกทัศน์ มิติทางการเมือง บทบาทของตนเองในสังคมและในจักรวาล ผ่านกิจกรรมต่างๆ ในขบวนการทางสังคม เช่น การเดินขบวน การสร้างเครือข่ายระหว่างกัน เป็นต้น

องค์ประกอบที่กล่าวมาข้างต้นทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมมีความแตกต่างจากผู้กระทำกรรวมหมู่อื่นๆ เนื่องจากการเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านหรือเพื่อสนับสนุนการเปลี่ยนแปลง เพื่อผลประโยชน์ของสังคมโดยรวมมากกว่าผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม และวิธีการเคลื่อนไหวที่สำคัญคือเน้นวิธีการสันติวิธี ปราศจากความรุนแรง รวมทั้งกิจกรรมเชิงสาธารณะมากกว่าการใช้กลไกในระบบประชาธิปไตยแบบตัวแทน เชื่อมโยงกับการศึกษารูปแบบและขั้นตอน การขับเคลื่อนร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต ในประเทศไทย จะสามารถทำให้ทราบถึง จุดประสงค์ของการนำร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิตมาใช้ในแง่ของความจำเป็นทางสังคม ความพร้อม การยอมรับ และบทบาทของภาครัฐที่ร่วมกันขับเคลื่อนกิจกรรมดังกล่าว

วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษารูปแบบและขั้นตอนการขับเคลื่อน ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต ในประเทศไทย ครั้งนี้กำหนดให้กลุ่มเป้าหมายที่สามารถให้ข้อมูลและเป็นกรณีศึกษา ดังต่อไปนี้

1.กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ประกอบด้วย บุคคลที่รักเพศเดียวกัน และบุคคล/กลุ่มองค์กรที่มีส่วนในการผลักดันขับเคลื่อน ร่าง พรบ.การจดทะเบียนคู่ชีวิต มีจำนวนรวม 25 คนคัดเลือกมาจากกลุ่มเป้าหมาย โดยแบ่งเป็น 4 กลุ่มข้างต้นโดยคุณลักษณะเพิ่มเติมในแต่ละกลุ่ม ได้แก่

- 1) บุคคลระดับแกนนำริเริ่มการผลักดันร่างพรบ.การจดทะเบียนคู่ชีวิต จำนวน 2 ราย
- 2) ผู้นำกลุ่มองค์กรที่สนับสนุนการจัดทำ จำนวน 3 ราย

3) กลุ่มผู้มีอำนาจในการพิจารณา และการประกาศใช้กฎหมาย พรบ.การจดทะเบียนคู่ชีวิตให้มีผลบังคับใช้จำนวน 2 ราย

4) กลุ่มนักวิชาการ และแพทย์ที่ให้ความคิดเห็นต่อร่างพรบ.การจดทะเบียนคู่ชีวิตจำนวน 8 ราย

5) กลุ่มบุคคลที่รักเพศเดียวกัน ที่มีความประสงค์ในการใช้ประโยชน์ตามกฎหมาย พรบ.การจดทะเบียนคู่ชีวิตจำนวน 10 ราย โดยทั้งหมดเต็มใจให้ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้จะใช้ข้อมูลจากหลายแหล่ง (multiple sources) ได้แก่ ข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเป็นประโยชน์ต่อการทำการศึกษา รูปแบบและขั้นตอนการขับเคลื่อน ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต ในประเทศไทย ด้วยวิธีการ เช่น การสัมภาษณ์แบบหลากหลาย (multiple interviews) การสังเกต ซ้ำๆ หลายๆ สถานการณ์ (observation occasions) และหาแหล่งข้อมูลผู้ให้ข้อมูลหลายๆคน (multiple informants) ผู้วิจัยหลาย ๆ คน (multiple researchers) ซึ่งนำข้อมูลที่มาตีความตามหลักตรรกะ เทียบเคียงแนวคิดทฤษฎี ควบคู่บริบทประกอบเพื่อความที่ชัดเจนเชิงรูปธรรม

ผลการวิจัย

จากการรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (key – informants) ทั้งสิ้นจำนวน 25 คน ซึ่งบุคคลทั้งหมดมีบทบาทเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมขับเคลื่อนกฎหมายร่างพระราชบัญญัติ การจดทะเบียนคู่ชีวิต ตามประเด็นการศึกษารูปแบบและขั้นตอนการขับเคลื่อน ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต ในประเทศไทย ตลอดจนทัศนคติต่อการนำกฎหมาย ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต ของประชาชนในสังคมไทยมาใช้ โดยสามารถอธิบายผลการศึกษาดังต่อไปนี้

บริบทของบุคคลที่มีความรักเพศเดียวกัน

จากการศึกษา บริบทของบุคคลที่มีความรักเพศเดียวกัน สามารถทราบถึงจำนวนผู้มีความหลากหลายทางเพศ ที่มีรสนิยมรักเพศเดียวกันซึ่งในประเทศไทย พบว่ามีเป็นจำนวนมาก โดยข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ จากการสำรวจประชากรไทย เมื่อปี พ.ศ. 2555 เฉพาะเพศชายพบว่ามีรสนิยมชอบเพศเดียวกันมากถึง 12,683,172 คน คิดเป็นร้อยละ 39.2 จากเพศชายทั้งหมด และในเพศหญิงอีกถึง 10,256,121 คน คิดเป็นร้อยละ 30.5 จากจำนวนเพศหญิงทั้งหมด โดยมีประชากรทั้งหมดจำนวน 65,981,659 คน ซึ่งถือว่ามีจำนวนมาก แต่กลุ่มบุคคลดังกล่าวไม่สามารถเข้าถึงสิทธิประโยชน์จากการจดทะเบียนสมรสได้ เนื่องจากกฎหมายไทยนั้นอนุญาตเฉพาะบุคคลที่รักต่างเพศเท่านั้น โดยบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศที่รักเพศเดียวกันนั้น อาศัยอยู่ในทุกพื้นที่ทั่วประเทศ และมีช่วงวัยตั้งแต่วัยรุ่น ผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุ

จากการศึกษาข้อมูลของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ ที่รักเพศเดียวกันในสังคมไทยนั้น พบว่า ในปี พ.ศ.2557 กลุ่มสิทธิเพื่อความหลากหลายทางเพศได้อธิบาย การแสดงออกของอัตลักษณ์ทางเพศส่วนบุคคล ซึ่งปรากฏชัดและยอมรับตัวตนรสนิยมทางเพศส่วนตัวมากขึ้น และมีความแพร่หลายอย่างมาก จนมีการนิยามเพศ

ของบุคคล จากข้อมูลการสำรวจโดยผู้วิจัย สามารถรวบรวมได้ถึง 18 แบบรสนิยมทางเพศดังต่อไปนี้ดังตาราง แสดงอัตลักษณ์ทางเพศ 18 แบบ ดังผลการศึกษาต่อไปนี้

ตารางแสดงอัตลักษณ์ทางเพศ 18 แบบ

ชื่อเรียกทางเพศ	ลักษณะรสนิยมทางเพศ
ผู้ชาย	เพศชายคบกับเพศหญิง
ผู้หญิง	เพศหญิงที่คบกับเพศชาย
ทอม	เพศหญิงที่มีลักษณะเป็นชาย ชอบเพศหญิง และดี
ดี้	เพศหญิงที่ชอบทอม
ทอมเกย์	ทอมที่คบได้ทั้ง เพศหญิง ดี และทอมด้วยกัน
ทอมเกย์คิง	ทอมที่คบได้ทั้งผู้หญิง ดี และทอมด้วยกัน
ทอมเกย์ควีน	ทอมที่ชอบทอมแล้วเป็นฝ่ายรับ
ทอมเกย์ทูเวย์	ทอมที่ชอบทอมและเป็นได้ทั้งฝ่ายรุกและฝ่ายรับ
เกย์คิง	เพศชายที่ชอบเพศชายและเป็นฝ่ายรุก
เกย์ควีน	เพศชายที่ชอบเพศชายและเป็นฝ่ายรับ
ไบท์	เพศชายที่คบทั้งหญิง ทั้งเกย์คิง เกย์ควีน ทั้งรุก และรับ
ไบท์	เพศหญิงที่ชอบทั้งทอม ทั้งเลสเบียน ทั้งผู้ชาย
เลสเบียน	ผู้หญิงที่ชอบผู้หญิงด้วยกัน
กะเทย	เพศชายที่อยากเปลี่ยนเป็นเพศหญิง และชอบผู้ชาย
อดัม	เพศชายที่ชอบทอม
แองจี้	กะเทยที่ชอบทอม
เซอร์รี่	เพศหญิงที่ชอบเกย์ และกะเทย
สามย่าน	เพศหญิงหรือเพศชายที่สามารถเปลี่ยนแปลงรสนิยมทางเพศได้ทุกเมื่อโดยไม่จำกัดลักษณะทางเพศ
รวม 18	

ที่มา: กลุ่มสิทธิเพื่อความหลากหลายทางเพศ,ออนไลน์,2557

จากตารางดังกล่าว แสดงให้เห็นเพศสภาพที่มีลักษณะที่จำแนกด้วยรูปแบบของรสนิยมทางเพศส่วนบุคคลซึ่งมีการเรียกชื่อถึง 18 ลักษณะที่ปรากฏให้เห็นจริงในสังคมปัจจุบัน อันแสดงถึงการเปิดเผยตัวตนและยอมรับในอัตลักษณ์และรสนิยมทางเพศของตนเองนอกเหนือจากเพศชาย หญิง แบบในกรอบ

รูปแบบการขับเคลื่อนร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต

การศึกษาเรื่องรูปแบบและขั้นตอนการขับเคลื่อน ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต ในประเทศไทย จากข้อมูลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่สำคัญ พบว่ารูปแบบและขั้นตอนที่ปรากฏจะเป็นลักษณะการประกอบกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในระดับกฎหมายของประเทศ โดยยึดหลักการและเหตุผลทางกฎหมาย ไม่มีการใช้ความรุนแรงและเคารพระเบียบแนวทางการจัดทำกฎหมายตามข้อกำหนดของรัฐธรรมนูญ ในลักษณะที่เป็นการพิจารณาแบบเป็นทางการ อีกทั้งมีการศึกษาแบบอย่างจากต่างประเทศที่เคยมีการเคลื่อนไหวเรียกร้อง และสามารถประกาศบังคับใช้ได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งจะเห็นได้ชัดเจนว่า ในบริบทของแต่ละประเทสนั้น เรื่องของการสมรสมีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับจารีตประเพณี ศาสนาและวัฒนธรรมเข้ามามีอิทธิพลเป็นอย่างมาก กฎหมายการสมรสของบุคคลเพศเดียวกันจึงสามารถใช้จริงได้เฉพาะในบางประเทศที่มีการเปิดกว้างเรื่องสิทธิเสรีภาพเท่านั้น

สำหรับในประเทศไทย การดำเนินงานนั้นตามกฎหมายและประเพณีพิธีกรรม ในทุกพื้นที่นั้น จะกระทำได้อย่างถูกต้องล้วนเกิดจากคู่รักชายหญิงซึ่งเป็นเพศต่างกันเท่านั้น การแต่งงานของคนเพศเดียวกัน ยังไม่มีการยอมรับในทางกฎหมาย และยังคงเป็นเรื่องใหม่อยู่สำหรับประเพณีพิธีกรรมแบบไทย แต่คู่รักเพศเดียวกันในสังคมไทยนั้นก็ปรากฏชัดเจนว่ามีอยู่จริง ดำเนินชีวิตตามแบบคู่สมรสทั่วไป และมีจำนวนไม่น้อย จากปรากฏการณ์ดังกล่าวจึงเริ่มมีการรณรงค์ เพื่อการขับเคลื่อนกฎหมายการจดทะเบียนคู่ชีวิตขึ้นและจะจัดให้มีกิจกรรมที่จัดขึ้นโดย กลุ่ม สมาคม องค์กรต่างๆของผู้มีความหลากหลายทางเพศเพื่อส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ เช่นกิจกรรมผ่านสื่อสารมวลชน ภาพยนตร์ สังคมออนไลน์ และการรวมตัวจัดกิจกรรมสังสรรค์ ตลอดจนงานประชุม สัมมนาทางวิชาการว่าด้วยกฎหมายเพื่อความหลากหลายทางเพศ ซึ่งจะมีการปฏิบัติไปพร้อมกับการผลักดันร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต ซึ่งยึดถือแนวทางการปรับเปลี่ยนกฎหมายซึ่งมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

รูปแบบทางกฎหมาย จัดให้มีการขับเคลื่อนเพื่อให้เกิดสิทธิต่างๆที่คู่สมรสชายหญิงทั่วไปได้รับอันได้แก่ ข้อ 1 สิทธิในเรื่องการจัดการทรัพย์สินร่วมกัน ข้อ 2 สิทธิในการรักษาพยาบาลและการได้รับสวัสดิการ ข้อ 3 สิทธิในกรณีคู่ชีวิตฝ่ายหนึ่งตาย เช่น สิทธิในการจัดการศพ คู่สมรสตามกฎหมายย่อมมีสิทธิในการจัดการศพ เช่น การรับศพออกจากโรงพยาบาล การรับเงินสงเคราะห์ค่าทำศพ การขอออกใบมรณะบัตร เป็นต้น ซึ่งคู่ชีวิตที่ไม่ได้จดทะเบียน มีฐานะเป็นแค่ “เพื่อน” จึงไม่มีสิทธินี้ ต้องให้ญาติที่อาจสนิทน้อยกว่าเป็นผู้จัดการแทน ข้อ 4 สิทธิในการดำเนินคดีอาญา เป็นสิทธิดำเนินคดีฐานหมิ่นประมาทคนตาย หากคู่สมรสฝ่ายหนึ่งตายไปแล้ว แต่ถูกคนเอาไปว่ากล่าวจนเสียหาย คู่สมรสที่ยังอยู่ย่อมเป็นผู้เสียหายดำเนินคดีได้ ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 327 แต่หากเป็นคู่ชีวิตที่ไม่ได้จดทะเบียนแม้จะเสียหายต่อชื่อเสียงเพียงใด ก็ไม่อาจดำเนินคดีได้ และข้อ 5 สิทธิตามกฎหมายและกติกาอื่นๆ เป็นสิทธิได้รับความคุ้มครองจากความรุนแรงในครอบครัว พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำ ความรุนแรงในครอบครัว ให้ความหมายของครอบครัวไว้ว่า คู่สมรส คู่ที่อยู่กินฉันท์สามีภรรยา รวมทั้งบุคคลใดๆ ที่ต้องพึ่งพาอาศัยอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน ยังมีปัญหาการตีความอยู่ว่าคู่ชีวิตที่อยู่ด้วยกันโดยไม่ได้จดทะเบียนจะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายนี้หรือไม่

นอกจากสิทธิตามกฎหมายแล้ว การมีกฎหมายจดทะเบียนการใช้ชีวิตของผู้มีเพศเดียวกัน ยังมีสิ่งสำคัญหนึ่งที่น่าจะเห็นได้จากร่างนี้ คือ การทำลายอุปสรรคที่กฎหมายเดิมๆ ขัดขวางวัฒนธรรมของสังคมที่ออกแบบมาให้คนที่เป็นคู่ชีวิตกันต้องช่วยเหลือดูแลแบ่งปันทุกข์สุขซึ่งกันและกัน ถ้ายังไม่มีกฎหมายใดมารับรองสถานะให้คู่ชีวิตเพศเดียวกันทำกิจการต่างๆ ได้เช่นเดียวกับคู่ชีวิตเพศตรงข้าม ก็เท่ากับกฎหมายที่มีอยู่นั้นขัดแย้งกันเอง ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงสิทธิและเป็นอุปสรรคต่อการแสดงออกซึ่งความเอื้ออารีที่คู่ชีวิตจำนวนมากพึงจะมีให้กัน

ซึ่งพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิตนับว่าเป็นความก้าวหน้าของสังคมไทยที่มีความพยายามผลักดันร่างกฎหมายเพื่อรองรับสิทธิของกลุ่มคนหลากหลายทางเพศให้มีพื้นที่มีสิทธิเท่าเทียมกับคนทั่วไปในสังคม แม้ว่าร่างพ.ร.บ.ฉบับนี้ยังต้องขับเคลื่อนให้เข้าสู่กระบวนการพิจารณาอีกหลายระดับขั้นตอนและต้องเผชิญกับมายาคติของสังคมไทยที่มีมาช้านาน

ขั้นตอนทางกฎหมาย จากผลการศึกษาพบว่าในปัจจุบันนี้มีการกล่าวถึงอย่างกว้างขวางในประเด็นปัญหาทางข้อกฎหมาย เรื่องการสมรสของบุคคลเพศเดียวกันว่าสมควรหรือไม่ที่จะให้สิทธิบุคคลเพศเดียวกันสามารถจดทะเบียนสมรสกันได้อย่างถูกต้องตามกฎหมายแก่เช่นคู่ชายหญิงทั่วไป และจะเกิดผลกระทบอย่างไรต่อสังคมส่วนรวม โดยเฉพาะในสังคมไทยที่ถูกปลูกฝังแนวความคิดว่าด้วยเรื่องการครองเรือนที่ต้องประกอบไปด้วยบุคคลทั้งสองเพศ คือชายและหญิงเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ จึงมีความจำเป็นเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษา และพิจารณาโดยใช้วิจาร์ณญาณและการให้เหตุผลอย่างชัดเจนเป็นธรรมเพื่อให้บรรลุถึงแนวทางการแก้ไขปัญหานี้ โดยใช้วิถีทางของนิติปรัชญาและปรัชญาการพัฒนาตลอดจรรูปแบบวิธีการขับเคลื่อนทั้งทางสังคมและข้อบังคับตามความบัญญัติไว้ในกฎหมาย เนื่องด้วยว่า กรณีเกี่ยวข้องกับปัญหาข้อกฎหมายและวิถีชีวิตของคนในสังคมโดยตรง ซึ่งแนวความคิดการขับเคลื่อนกฎหมายเกี่ยวร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต จะทำการศึกษาตามลักษณะวิธีการที่มีรูปแบบการขับเคลื่อนตามกระบวนการที่บัญญัติและแนวคิดของการขับเคลื่อนการพัฒนา ที่ได้ทำการศึกษาไว้ ดังต่อไปนี้

การขับเคลื่อนกฎหมายร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต การจัดทำพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต ซึ่งเป็นหนึ่งในกลุ่มกฎหมายพระราชบัญญัติ เป็นกฎหมายที่มีความสำคัญรองลงมาจากรัฐธรรมนูญ เป็นกฎหมายที่ออกโดยฝ่ายนิติบัญญัติ ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงตราขึ้นตามคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา มีขั้นตอนและวิธีการดังนี้

1. การเสนอร่างพระราชบัญญัติ ร่างพระราชบัญญัติที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้เสนอ
2. การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติ ผู้พิจารณาร่างพระราชบัญญัติ ได้แก่ รัฐสภา โดยต้องผ่านการพิจารณา

ให้ความเห็นชอบจากสภาผู้แทนราษฎรก่อน แล้วจึงเสนอให้วุฒิสภาพิจารณา โดยแบ่งออกเป็น 3 วาระ คือ

วาระที่ 1 รับหลักการ: ที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรจะพิจารณาเฉพาะ หลักการของร่างพระราชบัญญัติว่าเกี่ยวข้องกับเรื่องใดบ้าง มีความเหมาะสม จำเป็นหรือไม่ โดยไม่พิจารณารายละเอียดอื่น ๆ แล้วลงมติว่าจะรับหลักการหรือไม่ ถ้าไม่รับหลักการก็ตกไป ถ้ารับหลักการก็จะตั้งคณะกรรมการขึ้นพิจารณารายละเอียด

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทุกคนมีสิทธิเสนอขอเปลี่ยนแปลง แก้ไข เพิ่มเติม ต่อประธานคณะกรรมการ เรียกว่า
แปรญัตติ

วาระที่ 2 แปรญัตติ: ที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรจะพิจารณาเรียงลำดับมาตรา ที่มีการขอแปรญัตติ และลง
มติเฉพาะมาตรานั้นว่าจะเปลี่ยนแปลง แก้ไข เพิ่มเติมตามที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเสนอ หรือคงไว้ตามเดิม

วาระที่ 3 ลงมติให้ความเห็นชอบ: ที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร จะลงมติว่าเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบ จะ
เปลี่ยนแปลง แก้ไข เพิ่มเติมใด ๆ อีกไม่ได้ ถ้าไม่เห็นชอบก็ตกไป ถ้าเห็นชอบด้วยก็ส่งให้วุฒิสภาพิจารณาต่อไป

3. การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติของวุฒิสภา วุฒิสภาจะพิจารณาให้ความเห็นชอบร่างพระราชบัญญัติที่
เสนอมา

4. การตราร่างพระราชบัญญัติ

ร่างพระราชบัญญัติที่ได้รับการเห็นชอบจากรัฐสภาแล้ว ให้นายกรัฐมนตรีนำขึ้นทูลเกล้าเพื่อทรงลงพระ
ปรมาภิไธย ภายใน 20 วัน โดยนายกรัฐมนตรีเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการร่างพระราชบัญญัติ โดย
มีพระมหากษัตริย์ได้ทรงลงพระปรมาภิไธย

5.การบังคับใช้กฎหมาย กฎหมายที่ผ่านกระบวนการจัดทำและประกาศใช้แล้วย่อมมีผลบังคับใช้ได้
การบังคับใช้กฎหมายจะเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบ 3 ประการ คือ วันเริ่มบังคับใช้กฎหมาย อาณาเขตที่กฎหมายใช้
บังคับ และบุคคลที่กฎหมายใช้บังคับ

6.วันเริ่มบังคับใช้กฎหมาย สามารถสรุปคือ 1) ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ประกาศกิจจานุเบกษา 2) ใช้บังคับ
ตั้งแต่วันถัดจากวันที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา และ 3) ใช้บังคับในอนาคต

7.บุคคลที่กฎหมายบังคับ โดยหลักทั่วไปกฎหมายของรัฐใดประเทศใด ย่อมจะใช้บังคับแก่บุคคลทุกคนที่
อยู่ในรัฐนั้นหรือประเทศนั้น กฎหมายไทยจึงมีผลใช้บังคับกับทุกคนที่อยู่ในราชอาณาจักรไทย ไม่ว่าจะเป็นคน
ไทย หรือคนสัญชาติใด เชื้อชาติใด ก็ตาม แต่ก็มีข้อยกเว้นตามกฎหมายบางประเทศ ที่จะไม่ใช้บังคับกับบุคคลบาง
คน

8.การประกาศใช้พระราชบัญญัติ พระราชบัญญัติที่พระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย เมื่อนำไป
ประกาศในราชกิจจานุเบกษา แล้วให้ใช้บังคับเป็นกฎหมายได้แต่ในช่วงปี พ.ศ.2557 นั้น ยังไม่มีการประกาศใช้
และยังไม่ได้รับการพิจารณาในขั้นตอนสุดท้ายเนื่องจากรัฐบาลไทยประสบปัญหาทางการเมืองส่งผลให้การ
พิจารณาประกาศใช้กฎหมายการสมรสของบุคคลเพศเดียวกันนั้นล่าช้าออกไป

**การศึกษาทัศนะของการประกาศใช้กฎหมาย ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต ของประชาชนใน
สังคมไทย** จากการศึกษาทัศนะของการประกาศใช้กฎหมาย ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต ของ
ประชาชนในสังคมไทย

1.ทัศนะและความคิดเห็นที่ผ่านมาจากการใช้เหตุผลของบุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญต่อ ในมุมมองทัศนะต่างๆ
ในการศึกษารุ่นนี้ครอบคลุมทัศนะดังต่อไปนี้

(1) ทิศนะต่อความจำเป็นของการมีกฎหมายการสมรสของบุคคลเพศเดียวกัน

จากการศึกษาพบว่ากฎหมายการสมรสของบุคคลเพศเดียวกันมีความจำเป็นต้องจัดให้มีการพิจารณาประกาศใช้ เพราะมีคู่รักเพศเดียวกันจำนวนมากประสบปัญหาแล้วไม่ได้รับความคุ้มครองใดๆจากกฎหมายเลย ทำให้มีความจำเป็นอย่างมากในการใช้ประโยชน์จากกฎหมายดังกล่าว

(2) ทิศนะต่อความพร้อมในการนำกฎหมายการสมรสของบุคคลเพศเดียวกันมาประกาศใช้ จากการศึกษาพบว่า ประเทศไทยใช้กรณีศึกษาตัวอย่างจากประเทศที่มีการประกาศใช้กฎหมายดังกล่าวไปแล้วไม่น้อยกว่า 18 ประเทศในโลก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว และไทยจะเป็นชาติแรกในทวีปเอเชียหากกฎหมายดังกล่าวมีผลบังคับใช้ ซึ่งการจัดทำกฎหมายนั้นมีการพิจารณาอย่างรอบคอบและครอบคลุมผลประโยชน์โดยผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายชั้นนำของประเทศ อีกทั้งจัดให้มีการทำประชาพิจารณ์รับฟังความคิดเห็นของประชาชนในทุกภูมิภาค ซึ่งมีผลตอบรับเป็นไปในทิศทางที่ดี และเห็นควรให้ตรากฎหมายนี้ให้มีผลบังคับใช้จริง เพื่อให้คู่สมรสทุกคู่เข้าถึงสิทธิตามกฎหมาย ไม่ต้องถูกเลือกปฏิบัติอีกต่อไป

(3) ทิศนะต่อการยอมรับกฎหมายการสมรสของบุคคลเพศเดียวกันจากสาธารณชน จากการศึกษาพบว่า การทำประชาพิจารณ์รับฟังความคิดเห็นที่มีต่อกฎหมายร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต พบว่ามีเสียงสนับสนุนมากกว่าเสียงคัดค้านอย่างชัดเจน อีกทั้งภาคประชาสังคมและสื่อมวลชนยังให้การสนับสนุน และวิเคราะห์ถึงประโยชน์ที่ได้รับมีมากกว่าผลกระทบซึ่งไม่เพียงแต่คู่สมรสเพศเดียวกันเท่านั้นที่ยอมรับ แต่คู่สมรสชายหญิงก็ยังให้การสนับสนุนการเข้าถึงสิทธิประโยชน์ของคู่สมรสทุกคู่อีกด้วย

(4) ทิศนะต่อความจริงจังของภาครัฐในการนำกฎหมายการสมรสของบุคคลเพศเดียวกันมาใช้จริง จากผลการศึกษาพบว่า ภาครัฐบาลไม่ได้มีการคัดค้านใดๆเกี่ยวกับการพิจารณากฎหมายและปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้รับเรื่องราวของความต้องการใช้กฎหมาย โดยมีภาคประชาชนทั่วไป ที่ปฏิบัติงานร่วมกับกลุ่ม สมาคม และองค์กรที่เกี่ยวข้องเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมต่างๆร่วมกับสื่อมวลชนเพื่อการผลักดันกฎหมาย ซึ่งภาครัฐมีหน้าที่ดำเนินการตามกระบวนการขั้นตอนที่ถูกกำหนดไว้ตามรัฐธรรมนูญเป็นหลัก

(5) ทิศนะต่อผลกระทบจากร่างพระราชบัญญัติ การจดทะเบียนคู่ชีวิตต่อครอบครัวและสังคมไทย จากการศึกษาพบว่าเรื่องดังกล่าวยังถือเป็นเรื่องใหม่ที่สังคมไทยรับเอาแนวคิดการใช้กฎหมายการสมรสเพื่อสิทธิประโยชน์แก่คู่สมรสเพศเดียวกัน ซึ่งเป็นไปในลักษณะคู่ชีวิต หรือหุ้นส่วนชีวิตที่เกิดขึ้นมานานแล้วในสังคมไทย เพียงแต่กฎหมายยังไม่ให้การรับรอง การที่คู่ชีวิตจะสามารถจดทะเบียนเพื่อเข้าถึงสิทธิประโยชน์ต่างๆนั้นจึงยังไม่เป็นที่คุ้นเคยของสถาบันครอบครัวไทยมากนัก

สรุปและอภิปรายผล

รูปแบบการขับเคลื่อน ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิตในประเทศไทยนั้น จะมีลักษณะอันเป็นที่ยอมรับตามกฎหมายทางสังคม จากผลการศึกษาได้แก่ 1) รูปแบบตามกลุ่มริเริ่มขับเคลื่อน จะเป็นการรวมกลุ่มสมาคม องค์กร ไปจนถึงการสนับสนุนขององค์กรระหว่างประเทศ ซึ่งทั้งหมดเป็นหน่วยงานที่ไม่มีการแสวงหาผลกำไร เข้ามามีบทบาทหลักในการขับเคลื่อนจัดกิจกรรมสนับสนุนให้คู่สมรสเพศเดียวกันได้รับความคุ้มครอง

ทางกฎหมาย 2) รูปแบบตามขั้นตอนการขับเคลื่อน จากการศึกษาพบว่าจะยึดหลักความสันติ เน้นบรรยากาศที่ไม่มีความรุนแรง มีลักษณะเชิงวิชาการสามารถเข้าถึงประชาชนได้ทุกกลุ่ม เช่น นักเรียน นักศึกษา เยาวชน และประชาชนทั่วไปที่ให้ความสนใจ โดยมีแกนนำหลักเป็นกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ ที่เป็นแพทย์ นักวิชาการ นักกฎหมาย นักสิทธิมนุษยชน และนักธุรกิจที่เป็นผู้สนับสนุนในการประกอบกิจกรรมขนาดใหญ่เป็นหลัก ซึ่งจะมีวิสัยทัศน์ และเป้าประสงค์ร่วมกัน และ 3. รูปแบบตามเนื้อหาในกฎหมาย จากการศึกษาพบว่า รูปแบบตามเนื้อหาในกฎหมายนั้น มีความเหมือนกับสิทธิประโยชน์ของกลุ่มสมรสชายหญิงทั่วไปได้รับ หากแต่จะมีปัญหาด้านการรับเลี้ยงบุตรบุญธรรมที่ยังไม่มีความยินยอมจากรัฐบาล

ในด้านขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมายโดยกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาคือ ผู้ที่มีส่วนร่วมในการทำงานผลักดันร่างกฎหมายการจดทะเบียนคู่ชีวิต ซึ่งเป็นบุคคลในกลุ่ม และองค์การที่มีส่วนสำคัญในการดำเนินการจัดทำร่างกฎหมายที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ที่สามารถให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นการศึกษาถึงรูปแบบและขั้นตอนการขับเคลื่อน ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต ในประเทศไทย ซึ่งพบว่าแต่ละบุคคลล้วนแล้วแต่ทราบถึงผลกระทบของการไม่ได้รับความคุ้มครองจากกฎหมาย ทำให้เกิดผลเสียตามมา และส่วนใหญ่แรกเริ่มการเปิดเผยตัวตนรสนิยมทางเพศให้เป็นสาธารณะนั้น พบว่ามีการต่อต้านจากกลุ่มคนในครอบครัว ซึ่งใช้ระยะเวลาในการปรับทัศนคติให้เกิดการยอมรับ ซึ่งส่วนใหญ่มาจากศักยภาพและความสามารถประกอบกับการเป็นคนดี คนเก่งของสังคม และสามารถประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีได้ จึงได้รับความเชื่อถือสูง และสามารถเป็นกำลังหลักสำคัญในการขับเคลื่อนกฎหมายร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต ได้อย่างจริงจัง โดยผ่านระบบเครือข่ายที่มีอยู่ในหน่วยงาน กลุ่ม องค์การหลายภาคส่วนที่ให้ความร่วมมืออย่างสม่ำเสมอ

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาถึงรูปแบบและขั้นตอนการขับเคลื่อน ร่างพระราชบัญญัติการจดทะเบียนคู่ชีวิต ในประเทศไทยผู้ศึกษาขอเสนอแนวทางการป้องกัน แก้ไข และพัฒนา ดังนี้

1) การศึกษาดังกล่าว สามารถสร้างความเข้าใจต่อภาคประชาสังคมในประเทศไทย ที่ควรส่งเสริมความเข้าใจในความเป็นปกติของความหลากหลายทางเพศ และไม่ควรมองว่าเป็นเรื่องที่ผิดปกติเพราะจะทำให้เกิดปัญหาเลือกปฏิบัติตามมา

2) การศึกษาดังกล่าวสามารถเป็นแนวทางแก่ผู้ที่ให้ความสนใจ และนำไปส่งเสริมการเรียนรู้ จัดการความรู้ เพื่อเป็นแบบอย่างในการศึกษาด้านที่เกี่ยวข้อง เช่น ความสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสงบ สันติ การลดความไม่เท่าเทียมของสังคม การรณรงค์และขอความร่วมมือปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาดังกล่าวที่มุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาความไม่เท่าเทียมในสิทธิ เสรีภาพของประชากรอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กมลพล พลวัน. (2547). *สิทธิมนุษยชนในสังคมโลก*. กรุงเทพฯ : นิติธรรม.
- คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. (2546). *การประชุมวิชาการระดับชาติสาขาสังคมวิทยาครั้งที่ 2*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัย แห่งชาติ.
- จรัส ดิษฐากฤษชัย. (2550). *คู่มือสิทธิมนุษยชน* กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- ชะวั้งชัย ภาติณฐ. (2548). *กระบวนการเรียนรู้และปฏิบัติการสิทธิมนุษยชน*. กรุงเทพฯ. โอเดียนสตาตาร์
- ชลธิชา ศาลิคุปต์. (2532). *กระบวนการพัฒนาและการสร้างเอกลักษณ์ของหญิงรกร่วมเพศ*. กรุงเทพฯดวง: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคณะ. (2545). *วิถีชีวิต วิถีสู้: ขบวนการประชาชนร่วมสมัย*, กรุงเทพฯ
- ประภาส ปิ่นตบแต่ง. (2539). *แนวคิดเกี่ยวกับขบวนการทางสังคม บทสำรวจเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ
- ประสาท หลักศิลา. (2535). *ปัญหาสังคม*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ก้าวหน้า.
- เสน่ห์ จามริก. (2546). *สิทธิมนุษยชนไทยในสถานการณ์โลก*. กรุงเทพฯ : สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- อุดมศิลป์ แสงศรีนาม. (2528). *ความฉลาดทางอารมณ์กับความสำเร็จในชีวิตครอบครัว*. กรุงเทพฯ
- ชะวั้งชัย ภาติณฐ. (2548). *กระบวนการเรียนรู้และปฏิบัติการสิทธิมนุษยชน*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสตาตาร์.